

сучасних підходів до реформування науки криміналістики, а також щодо удосконалення національних криміналістичних досліджень ДНК на теренах України, оскільки наявні методики дуже слабкі та недосконалі. Хотів би наголосити, що сьогоденна професійна підготовка та підвищення кваліфікації працівників органів правопорядку, в тому числі й слідчих, детективів та оперативних працівників, не можливі без урахування сучасних досягнень як кримінального процесу, так і криміналістики. Таким чином, не викликає сумніву, що наукове обговорення порушених проблем сприятиме напрацюванню нових наукових концепцій, а також слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку кримінального процесу та криміналістики.

«Одержано 19.10.2020»

УДК 343.985

Сергій Миколайович БОРТНИК,

Перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ КІБЕРЗЛОЧИНЦІВ

Сучасний злочинний світ характеризується виокремленням принципово нової категорії правопорушників, які суттєво відрізняються від інших. Мова йде про формування окремої кримінальної касти – кіберзлочинців. Дослідження соціально-психологічного профілю цих осіб набуває все більшої актуальності відразу у кількох напрямках. Так, для кримінології важливим є аспект причин і умов становлення особистості представників вказаного виду криміналітету, формування у них стійкої направленості на вчинення злочинів, особливості їх світосприйняття та відношення до соціуму. Для криміналістики актуальним є напрямок дослідження психо-фізіологічних якостей даних правопорушників, розробка на цій основі особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій за їх участю, та удосконалення методики розслідування кіберзлочинів.

З огляду на важливість вказаної проблематики у тезах представлено узагальнені дані щодо особливостей соціально-психологічного профілю кіберзлочинців, що мають кримінологічне та криміналістичне значення.

Перш за все, хотілось би звернути увагу на типи цих правопорушників. Серед загального контингенту слід принципово розрізняти «Хакерів», «Інсайдерів», «Білих комірців», «Е-бізнесменів». В чому полягають особливості кожної групи?

Хакери – це особи, основною особливістю яких є дослідницький інтерес при вчиненні злочинів, цікавість, прагнення довести свою унікальність та можливості. Вони можуть не володіти особливими знаннями у сфері пентестінга, програмування і подібного, але вони обов'язково скористаються всіма готовими і відомими шаблонами зламу різних систем захисту. Хакери

здебільшого просто користуються розробленими і перевіреними програмами і сплонтами.

Інсайдери (назва умовна) – це так звані «щури», категорія правопорушників, які не володіють високим рівнем знань у сфері ІТ. Проте володіють службовим положенням (посадою) в системі, що атакується. Інсайдер проникає до структури, яка його цікавить, отримує доступ до системи захисту інформації та зламує її. Саме тому під час виявлення і розслідування фактів незаконного втручання до систем першу версію, яку слід висувати і перевіряти – це причетність «інсайдера» до атаки. Навіть коли неправомірний доступ був явно зовні, швидше за все, він став можливим через змову з місцевим співробітником.

«Білі комірці» - категорія злочинців, добре відома як казнокради, але ті, які використовують для реалізації своїх корисних намірів віртуальний простір і програмне забезпечення. Вони знають безліч способів викрадення коштів у держави або юридичної чи фізичної особи. Крім банального шахрайства використовуються підкупи, хабарі, шантаж, незаконне використання інформації, що становить комерційну таємницю тощо. Застосовують завжди комплекс заходів на шляху досягнення злочинної мети.

«Е-бізнесмени» (Електронні бізнесмени) - це категорія правопорушників, які займаються підприємницькою діяльністю і використовують віртуальний простір і програмне забезпечення для отримання кримінального прибутку або легалізації тіншових доходів. Вони, як правило, не мають високих знань у сфері ІТ технологій, часто наймають спеціалістів (хакерів) для виконання окремих завдань. До цього типу злочинців відноситься більшість кардерів (карткових шахраїв), спамерів, фішерів (інтернет шахраїв).

Найбільшою за кількістю серед кіберзлочинців є група хакерів. Вони характеризуються наступними особливостями.

1. Рівень інтелекту (IQ) вище середнього, що неодмінно створює труднощі під час доказування їх причетності до вчинення кримінального правопорушення. Вибір тактики спілкування з ними вимагає від слідчого особливої підготовки, досвіду, витримки і життєвої мудрості.

2. Як правило, ці особи соціофоби, коло їх друзів дуже обмежене, образ життя скритний. Більшу частину свого часу вони проводять «онлайн».

3. Хакери – це чоловіки, середній вік яких не перевищує 40 років.

4. Вони спілкуються виключно у закритих групах в соціальних мережах, на форумах, «майданчиках». Мають відчуття дружби і довіри один до одного. Обізнані у напрямках діяльності інших представників спільноти.

5. У хакерів є власний кодекс «правил», порушення яких може привести до виключення із спільноти та розголошення особистої інформації, яку викладають у відкритий доступ, в розрахунок на покарання «винного». У кожної групи свої правила, наприклад, у кардерів - не красти у малозабезпечених та дітей. У кодерів - не продавати те, що є безкоштовним.

6. Серед хакерів досить значна частина дилетантів або новачків, які, маючи мінімальні знання програмування і використання програмного

забезпечення, намагаються ламати електронні системи захисту інформації. Мотив у них здебільшого хуліганський.

7. Хакери не відчують, як правило, неприязні до представників поліції, прокуратури та суду. На відміну від інших категорій злочинців, вони виявляють лояльне ставлення та, навіть, повагу.

8. Вони частіше діють наодинці. Іноді об'єднуються в невеликі групи, які характеризуються розподілом ролей та підвищеною небезпекою, оскільки діють значно ефективніше.

9. Прагнуть до постійного підвищення кваліфікації, удосконалення своїх умінь та навичок. Для них більше значення має інтелектуальні досягнення, подолання складних перепон, ніж матеріальні прибутки.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що представлений профіль кіберзлочинців звісно не вичерпує весь спектр особливих рис цих унікальних особистостей, але може бути одним з кроків на шляху комплексного дослідження даної проблематики.

«Одержано: 27.10.2020»

УДК 343. 1(477)

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Протидія злочинності завжди була нелегкою повсякденною і наполегливою працею правоохоронців, які працюють у різних відомствах, або одному із них. Така необхідна і корисна для суспільства діяльність здійснюється найбільш ефективно тільки при підтримці державних органів влади, у взаємодії з відомствами, установами, організаціями, підприємствами, незалежно від форми власності, а також з громадськістю, засобами масової інформації та ін.

Усуваючи негативи минулого у побудові молодої незалежної держави, суспільство, при активній позиції населення намагається знаходити вирішення нових, та інколи нестандартних рішень при реформуванні державотворення, оптимізації структури управління країною і регіонами, зокрема механізмів удосконалення впливу на чинники, що сприяють вчиненню порушень громадського порядку і суспільної безпеки, кримінальних правопорушень та ін. Поряд з реформуванням правоохоронних органів у країні багато уваги приділяється законотворчій діяльності та удосконаленню чинного законодавства з цих питань. До цих проблем залучаються вчені, практики, запроваджуються та імплементуються в національне законодавство